УДК 364-051:005.336.2

Балахтар Валентина Візіторівна
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та соціальної роботи
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна
ORCID ID 0000-0001-6343-2888
v.balakhtar@chnu.edu.ua

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ФАХІВЦЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Анотація. Проблема формування компетентності фахівця соціальної роботи є, була і залишається складною проблемою, яка потребує максимально швидкого розв'язання. Нині зростає потреба в підготовці фахівців соціальної сфери, які б відзначалися чітко вираженою професійною спрямованістю, високим інтелектуальним рівнем, творчістю, здатністю до постійного розвитку, вдосконалення, аналізу проблем вразливих категорій населення, планування роботи як соціальних працівників, так і соціальної служби загалом, відданістю загальнолюдським і національним ідеям тощо. Необхідністю якісної освіти майбутніх фахівців соціальної роботи в Україні зумовлено перегляд методів і форм, принципів та підходів до їх навчання. У статті обґрунтовується необхідність використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі, адже нині фахівець соціальної роботи має бути конкурентоспроможним на ринку праці, уміти успішно вирішувати проблеми різного характеру в системі «людина-людина», спираючись на вміння спілкування й співробітництва з різними категоріями населення, прагнути досягнути цілісного розвитку власної особистості та діяльності, набути компетентності, майстерності, професіоналізму, оскільки найбільшою цінністю нинішнього суспільства є людина, її сутність, індивідуальні особливості. Упровадження в навчальний процес інформаційно-комунікаційних технологій сприяє формуванню професійної компетентності майбутнього фахівця соціальної роботи та є об'єктивним процесом розвитку освіти. Визначаються перспективні напрями використання інформаційно-комунікаційних технологій: які можуть бути як об'єктом вивчення, так і засобом навчання. Представлено результати опитування фахівців соціальної роботи з питань отримання практично-орієнтованих знань та навичок.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології; Інтернет; компетентність; компетенції; фахівець соціальної роботи; навчальний процес; професійна діяльність.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. У сучасних умовах освітніх та соціальних трансформацій до фахівців соціальної роботи інформаційне суспільство й держава висувають нові вимоги, забезпечення яких потребує розвитку й набуття нових компетенцій. Соціальна робота є професією, що виникла й утверджується з метою задоволення актуальних потреб суспільства, створення сприятливих умов для життєвого самовизначення й самореалізації кожної особистості, вирішення нагальних проблем в інтелектуальному, моральному, фізичному розвитку, реалізації творчого потенціалу, підтримки інноваційної діяльності та громадської активності [2].

У багатьох аспектах статус і роль соціальної роботи висвітлюють суспільні цінності, а також елементи політичних, економічних та інших систем; це міждисциплінарна професія, у якій майбутні фахівці різних галузей можуть ідентифікувати інформацію, що може стати додатковим здобутком їх професійної компетенції. Тому пошук та використання альтернативних моделей підготовки в галузі соціальної роботи обумовлено соціальним замовленням суспільства, вимогами, які

© В. В. Балахтар, 2018.

ставляться до випускників ВНЗ роботодавцями, споживачами соціальних послуг, конкуренцією на ринку праці. Головне завдання – мотивування та формування у майбутніх фахівців соціальної роботи потреби в неперервності освіти, у постійному вдосконаленні освітніх послуг, що передбачає навчання упродовж життя й сприяє формуванню їхньої особистісної компетентності. Однією з таких моделей є використання інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечує створення оптимального середовища освітніх послуг, розуміння людської поведінки в соціальному середовищі, розвиток життєвого циклу і взаємодію між біологічними, психологічними, соціально-структурними, економічними, політичними й культурними факторами у формуванні особистості фахівця соціальної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий доробок у вивчення загальнотеоретичних та концептуально-методологічних засад соціальної роботи внесли вітчизняні та зарубіжні науковці (В. Бочарова, І. Звєрєва, І. Зимня, І. Зязюн, М. Євтух, А. Капська, Л. Коваль, І. Ковчина, І. Козубенко, В. Курбатов, М. Лукашевич, І. Мигович, Л. Міщик, А. Мудрик, Н. Ничкало, В. Сластьонін, С. Толстоухова, В. Тименко, С. Харченко, М. Фірсов та ін.). У монографіях і наукових дослідженнях таких вчених, як: В. Бочарова, І. Грига, О. Іванова, М. Данилець, А. Капська, В. Курбатов, В. Полтавець, В. Сластьонін, С. Харченко та ін. розкрито теоретичні засади процесу становлення соціального працівника як професіонала. Методологічні й теоретичні основи розвитку професійної компетентності досліджено в працях В. Докучаєвої, Е. Зєєр, Н. Краснової, А. Маркової, С. Харченко та ін. Проблеми професійної ідентичності досліджували Р. Андреєва, С. Максименко, М. Пірен, Л. Сердюк, Л. Шнейдер. Окремі аспекти формування професійної компетентності соціального працівника висвітлено в роботах А. Белінської, О. Безпалько, Н. Ларіонової, І. Мигович, Д. Разіна, Є. Холостової та ін.

Психолого-педагогічні аспекти використання інформаційно-комунікаційних технологій упродовж навчання висвітлено в працях науковців В. Бикова, Б. Гершунського, М. Голованя, І. Доброскок, М. Жалдака, Н. Тверезовської, Ю. Жука, О. Желюка, О. Ляшенка, В. Лапінського, П. Маланюка, І. Мархеля, Н. Морзе, Г. Жабеєвата та ін.

Дослідженню поняття «компетентність» присвячено праці як зарубіжних (М. Армстронга, В. Байденка, А. Вербицького, Ю. Ємельянова, І. Зимньої, Ж. Перре, В. Серикова, Дж. Равена, М. Роменвілля, Ю. Татура, А.Хуторського та ін.), так і вітчизняних (Н. Бібіка, Л. Ващенко, Т. Недашківської, О. Оболенського, О. Серняк, О. Пометуна, Л. Хоружа та ін.) науковців. Окремі аспекти професіоналізму фахівців вивчали В. Білошапка, Р. Бояціс, Дж. Брант, М. Виноградський, С. Козаченко, Г. Мінцберг, А. Наливайко, Є. Панченко, В. Сухарський, А. Шегда та ін. Аналіз їхніх праць свідчить, що сучасні фахівці мають володіти низкою характерних якостей, виконувати певні ролі, мати відповідний статус і можливості встановлення зв'язків як з контрагентами, так і з представниками органів влади. Проблеми компетентнісно орієнтованого навчання досліджували М. Букач, Н. Клименюк, В. Горлайчук та ін.

Аналіз впливу інформаційно-комунікаційних технологій на формування компетентності особистості фахівця соціальної роботи свідчить, що дана проблема лише починає розроблятися. Тому нагальною потребою є пошук механізмів оптимальної інтеграції інноваційних технологій у процес формування компетентності особистості майбутніх фахівців з соціальної роботи з метою подальшого успішного здійснення професійної діяльності, опанування навичками передбачати результати своєї праці та керувати ними, прагнути до самореалізації, самоствердження, самовдосконалення й досягнення професіоналізму. Вагоме місце в системі інформаційного забезпечення формування компетентності особистості майбутніх

фахівців соціальної роботи належить Інтернет-ресурсам, комунікаційним каналам Інтернету, що забезпечують здатність особистості орієнтуватись не тільки в інформаційному середовищі загалом, а й оволодівати та оперувати інформацією стосовно професійної діяльності в соціальній сфері та перспектив професійного зростання. Зокрема, у ст.3 Закону України «Про освіту» регламентовано право кожної людини на доступ до публічних освітніх, наукових та інформаційних ресурсів, у тому числі в мережі Інтернет, електронних підручників та інших мультимедійних навчальних ресурсів у порядку, визначеному законодавством [8].

Інтернет-ресурси – це важливий фактор розвитку інтелектуального потенціалу, важливе джерело нової, соціально важливої інформації. Поширення сучасних інформаційних технологій вплинуло на всі сфери суспільного життя, стало глобальним фактором цивілізаційного розвитку [7]. Упровадження інформаційно-комунікаційних технологій сприяє забезпеченню навчання, виховання, професійної підготовки особистості, формуванню професійної компетентності майбутніх фахівців в інформаційному суспільстві, розвитку їх інтелектуального творчого потенціалу, що залежить від рівня сформованості таких особистісних якостей, як мотивація, досягнення успіху, самооцінка, суб'єктивний локус контролю. Сучасні інформаційні технології характеризує наявність всесвітньо добровільно об'єднаної системи комп'ютерних мереж (web) [9] та її сервісів: електронної пошти, телекомунікацій та ін. У межах нашого дослідження ми під *інформаційно-комунікаційними технологіями* будемо розуміти сукупність різноманітних технологічних інструментів і ресурсів, що використовуються для забезпечення процесу комунікації та створення, поширення, збереження й управління інформацією щодо визначення найбільш повного й оптимального змісту формування особистісної компетентності фахівців соціальної роботи, професійних знань, умінь, навичок та якостей, адекватних кваліфікаційним вимогам та етичному стандарту професії з надання допомоги людям, які опинились у скрутній ситуації, та їх підтримки.

Метою статті є теоретичний аналіз впливу інформаційно-комунікаційних технологій на формування компетентності особистості фахівця соціальної роботи та емпіричне дослідження рівнів її сформованості.

2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичну основу дослідження складають положення філософії інформаційного суспільства, концепції формування компетентності особистості фахівця, особистісний, системний, компетентнісний, культурологічний, ціннісний підходи становлення особистості фахівця упродовж навчально-виховного процесу.

3. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

Під час дослідження використовувались такі методи: аналіз науково-методичної літератури у галузі освіти та соціальної роботи, офіційні документи ЄС, нормативно-правові акти та державні стандарти вищої освіти. Також були використані спостереження, синтез, класифікація, системний метод, метод експертного оцінювання тощо.

4. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методичну проблему формування компетентності особистості майбутнього фахівця соціальної роботи під впливом інформаційно-комунікаційних технологій варто розглядати у контексті компетентнісного підходу в процесі навчання. Адже розвиток

України як демократичної, соціальної та правової держави потребує висококваліфікованих фахівців соціальної сфери з вираженою професійною спрямованістю, належним інтелектуальним рівнем, творчістю, здатністю до постійного розвитку, вдосконалення, аналізу проблем вразливих категорій населення, планування роботи як соціальних працівників, так і соціальної служби загалом, відданістю загальнолюдським і національним ідеям, які зможуть опанувати «опанування мистецтвом добиватись успіху через керівництво людьми» [17]. Всебічно освічений та розвинений фахівець соціальної роботи має бути конкурентоспроможним на сучасному ринку праці, вміти успішно розв'язувати соціальні проблеми, спираючись на вміння спілкування й співробітництво з різними категоріями населення, прагнути досягти цілісного розвитку власної особистості та діяльності, набути компетентності, майстерності, професіоналізму.

Найбільш узагальненою характеристикою здатності фахівця ефективно реалізовувати свої професійні обов'язки (функції) у професійній діяльності, на думку І. Іванової, є професіоналізм, а компетентність – своєрідним вимірником, індикатором, якісно-кількісним показником рівня професіоналізму [11].

Уперше сутність поняття «компетентність» розкрито у праці Дж. Равена «Компетентність у сучасному суспільстві» (1984): це поняття об'єднує значну кількість складових, більшість із яких відносно незалежні одна від одної і можуть належати як до когнітивної сфери, так і до емоційної. Окрім того, вони можуть бути взаємозамінюваними як складові ефективної поведінки, бути мотивованими здібностями і поєднувати як якості психічних пізнавальних процесів (оригінальність, здатність до абстрагування, критичного мислення тощо), індивідуально-психологічні особливості особистості (самоконтроль, самокритичність, адаптивність, упевненість у собі, наполегливість та ін.), так і показники загальної освіченості людини (знання про навколишній світ тощо). Автор запропонував список з 39 компетентностей, особливу увагу зосередив на категоріях «готовності», «впевненості», «здатності», «відповідальності» людини у виконанні професійних завдань [16]. Науковець у структурі компетентності виокремив чотири компоненти: когнітивний, афективний, вольовий, навички й досвід.

Дослідник І. Драч узагальнив розуміння науковцями феномену компетентності, виявив наявність різних підходів та рівнів узагальнення при його тлумаченні. Автор стверджує, що компетентність особистості фахівця є складною інтегрованою характеристикою особистості, що передбачає здатність до реалізації власного потенціалу (знань, умінь, досвіду, особистісних якостей) для успішної діяльності в професійній і соціальній сфері, усвідомлюючи соціальну значимість і особистісну відповідальність за її результати, необхідність постійного вдосконалення в умовах динамічності світу [10]. Загалом варто зазначити, що в сучасних дослідженнях сутність компетентнісного підходу має суперечливий характер. Зокрема в Україні науковці виокремлюють три групи поглядів. Так прихильники першого розглядають компетентнісний підхід як певну моду на компетентність, прибічники другого – компетентнісний підхід не вважають абсолютно новим для вітчизняної освіти, а треті – як новий напрям розвитку освіти, її модернізацію [12].

Компетентність фахівця соціальної роботи – це самостійно реалізована спроможність, зумовлена набутими знаннями та життєвим досвідом, цінностями й здібностями, розвинутими в результаті пізнавальної діяльності та освітньої практики. Компетентність фахівця як ознака особистості є ширшою за знання, уміння й навички, тобто вона поєднує усі ці поняття як необхідні сутнісно-функціональні складові, можливі для реалізації й застосування на практиці. Погоджуємось із думкою О. Слюсаренко, що компетентність є інтегральною характеристикою якості

особистості, результативним блоком, сформованим за допомогою досвіду, знань, умінь та поведінкових реакцій, що передбачає успішне задоволення індивідуальних та суспільних потреб, ефективну діяльність і продуктивне виконання визначених завдань [20].

Розглядаючи співвідношення понять «компетентність» та «компетенція» виникає питання стосовно правильного їх розуміння. «Компетенція» в перекладі з латинської мови («competentia») означає досягати, відповідати, прагнути. У «Тлумачному словнику чужомовних слів в українській мові» подано два трактування цього терміну: 1) добра обізнаність із чим-небудь; 2) коло повноважень певної організації, особи тощо [19]. Провідний український дослідник О. Ситник вважає, що термін «компетенція» варто використовувати, враховуючи мовні стереотипи, оскільки це поняття традиційно вживають у значенні «коло повноважень», а «компетентність» пов'язують із обізнаністю, авторитетністю, кваліфікованістю [18].

Відомий науковець М. Армстронг стверджує, що компетентність – це поняття, яке характеризує людину, розкриває аспекти її поведінки і передбачає компетентне виконання роботи, а компетенція – поняття, що стосується роботи і висвітлює сферу професійної діяльності, в котрій людина є компетентною [1].

Науковець Т. Недашківська тлумачить компетентність як похідну від компетенції, що характеризує індивідуальну специфіку кожного окремого суб'єкта як носія компетенції, а компетенція реалізується залежно від особистісних характеристик суб'єкта, рівня професійних, спеціальних знань [13]. Компетентність при цьому, – стверджує І. Шпекторенко, – не втрачає своєї основної ознаки – відповідності, а характеризує суб'єкт управління з позиції його знань, умінь і навичок [23].

Компетенція є окресленою вимогою, нормою освітньої підготовки особистості фахівця загалом і соціальної роботи зокрема, а компетентність – реально сформованими особистісними якостями та мінімальним досвідом діяльності. «Компетенція – це загальна здатність, що базується на знаннях, досвіді, цінностях, нахилах, набутих завдяки навчанню» [22]. Але знання, навички, уміння й відносини, – стверджує С. Пері, – ще не роблять людину компетентною, тільки їх інтеграція в єдине ціле може сформувати компетентність, уможливлює виконання фахівцем соціальної роботи ролей педагога, учителя, вихователя, консультанта (упродовж опанування різними навичками й уміннями, методами планування, господарювання, виховання та ін.), посередника, організатора, адміністратора (при наданні допомоги у подоланні проблем особи, що знаходиться у важкій життєвій ситуації), соціального адвоката, представляючи інтереси клієнта чи групи клієнтів (при встановленні або позбавленні батьківських прав, опікунства) тощо.

У вищих навчальних закладах здійснюється не стільки опанування знаннями, вміннями й навичками, скільки розвиток та особистісне й професійне становлення фахівців. Професіонал як представник певної культури формує певний світогляд, життєві настанови й цінності, особливості професійної поведінки тощо [21]. Цьому сприяють створені і впроваджені у навчальний процес програми навчальних дисциплін: «Соціальна політика», «Інноваційні методики в соціальній роботі», «Соціальна робота в сфері зайнятості населення», «Спеціалізовані служби надання соціальної допомоги», «Соціальна профілактика», «Соціальна статистика», «Соціальне забезпечення населення», «Прикладні методики в соціальній роботі», «Технології соціальної роботи», «Соціальна динаміка і волонтерство», «Керівник у державних інституціях», «Етнополітичні процеси в Україні», «Соціальне управління та місцеве самоврядування», «Галузеве законодавство», «Соціальні впливи і маніпуляція», «Моделі і моніторинг соціальних процесів», «Технології ресоціалізації», «Методи та моделі соціальної роботи в громаді», «Електронне врядування» та інші.

Період навчання у вищих навчальних закладах є важливим досвідом соціального буття, періодом включення до професійної спільноти, часом формування якісно нових соціальних зв'язків, пов'язаних із професійною діяльністю. Процес здобування фаху – це, як зазначає Ю. Бескурнікова, – базовий етап професійного становлення особистості, або первинної професійної адаптації, коли студент як майбутній фахівець проходить шлях розвитку від професійного інтересу – до оволодіння професійними знаннями, усвідомлення змісту та цілей професійної діяльності, засвоєння професійної етики й формування позиції фахівця-професіонала [4].

Процес здобування фаху, особливо магістерського рівня, як зазначено у «Національній рамці кваліфікацій вищої освіти», що розроблена Міністерством освіти і науки України, це період опанування компетенціями, які характеризують здатність студента виконувати, розуміти, відображати і пізнавати те, що вимагається освітньо-кваліфікаційною характеристикою фахівця [3].

Інтегральною компетентністю особистості фахівця є здатність розв'язувати складні задачі та проблеми у сфері соціальної роботи або у процесі навчання, що потребує проведення досліджень чи реалізації інновацій, які характеризуються невизначеністю умов і вимог. Серед загальних (ключових) компетентностей, необхідних для вирішення проблем у соціальній сфері, варто назвати здатність до критичного мислення, уміння розробляти і управляти проектами; удосконалювати й розвивати професійний, інтелектуальний і культурний рівні, здатність до усного й письмового професійного спілкування іноземною мовою, проведення наукових і прикладних досліджень на професійному рівні, здатність ініціювати, планувати та управляти змінами для вдосконалення існуючих та розроблення нових соціальних систем, фахово аналізувати інформацію, оцінювати повноту та можливості її використання, генерувати нові ідеї й нестандартні підходи до їх реалізації (креативність), налагоджувати соціальну взаємодію, співробітництво, попереджати та розв'язувати конфлікти, управляти різнобічною комунікацією [15]. Окрім того, фахівець соціальної роботи має опанувати не лише ключові, а й професійні компетенції, тобто вміти розв'язувати завдання науково-дослідницького, організаційно-управлінського, соціально-проектного, соціально-особистісного, нормативно-правового, соціально-технологічного, психолого-педагогічного, економічного та іншого характеру [5].

Реформування освіти, модернізація професійної підготовки фахівців соціальної роботи стосується як її змісту, так і технологій її реалізації. Впровадження технологій дистанційної освіти у підготовку соціальних працівників відображає одну із найважливіших тенденцій у світовому інформаційному суспільстві – широке розповсюдження інформаційно-комунікаційних технологій, які можуть бути як об'єктом вивчення, так і засобом навчання, тобто можливі два шляхи формування інформаційно-комунікаційних компетенцій у майбутніх фахівців: вивчення соціальної інформатики роботи та використання ІКТ у процесі вивчення інших навчальних дисциплін. А. Дзюбенко інформаційно-комунікаційні технології навчання визначає як сукупність програмних, технічних, комп'ютерних і комунікаційних засобів, а також способів та новаторських методів їхнього застосування для забезпечення високої ефективності й інформатизації освітнього процесу [6].

Соціальна робота об'єднує складну, багатокомпонентну систему видів діяльності, серед яких невід'ємними складовими виступають взаємодія з клієнтами соціальних служб, безпосередня комунікація з людьми. Тому особистості фахівця важливо володіти комунікабельністю, умінням захищати права клієнтів, оцінювати і планувати соціальну ситуацію, включатись у ситуацію і допомагати клієнту вийти з кризового стану, умінням працювати в команді, мати бажання підвищувати професійну

компетентність [14]. Варто зазначити, що якості та здібності комунікативної компетентності не є природними, їх формування має бути свідомим, цілеспрямованим, обумовленим професійними потребами, набуватися протягом навчання, оскільки часу та можливостей для засвоєння цього в процесі виконання професійних обов'язків не передбачається. Важливу роль у формуванні компетентності особистості фахівця загалом і комунікативної компетенції зокрема відіграє інформаційне забезпечення якості освітнього процесу у вищому навчальному закладі в цілому, що залежить від наявного інформаційно-освітнього середовища і передбачає вільний доступ майбутніх фахівців і викладачів до практично необмеженого обсягу інформації на освітніх порталах, її аналітичної обробки, можливості безпосереднього долучення до інформаційної культури суспільства. Саме цим корисні й необхідні інформаційно-комунікаційні технології.

Для успішної діяльності в сфері соціальної роботи фахівцю необхідно досліджувати та активно впливати на тенденції ринку соціальних послуг, вивчати особливості забезпечення прав, потреб та інтересів людини як найвищої соціальної цінності; процеси соціалізації, соціальної адаптації й інтеграції особистості; особливості реалізації завдань і функцій соціального захисту населення; здійснювати проектну діяльність у соціальній сфері; надавати допомогу та підтримку особам, які перебувають у складних життєвих обставинах; правові, економічні та організаційні засоби соціальних інституцій органів державної влади, місцевого самоврядування та недержавних організацій; представницькі, організаційно-розпорядчі та консультативно-дорадчі дії, спрямовані на підвищення соціального добробуту; підготовку проектів нормативно-правових документів, забезпечення їх реалізації і контролю.

Таким чином, фахівець соціальної роботи має поєднувати теорію і практику на підґрунті міждисциплінарного підходу, володіти інноваційними методами професійної діяльності, успішно вирішувати соціальні проблеми, спираючись на майстерність спілкування й співробітництво з різними категоріями населення, прагнути досягти цілісного розвитку особистості та діяльності, набути професіоналізму, майстерності.

За результатами проведеного опитування серед фахівців соціальної роботи Чернівецької області (200 осіб) з питань отримання практично-орієнтованих знань та навичок найбільш важливими виявились знання щодо організації роботи з документами, документообігу, організації робочого часу, а саме: планування – види, порядок та вимоги, збір інформації та її обробка, а також аналіз та оцінка стану справ на відповідній ділянці роботи. Менш важливими фахівці вважають організацію контролю, роботи та робочого місця (табл1).

Таблиця 1

Оцінка важливості знань наведених нижче питань організації діяльності фахівця соціальної роботи для підвищення його професійного рівня (за 5-тибальної шкалою)

1	Організація робочого часу: планування – види, порядок та вимоги	4,278
2	Організація робочого місця	4,132
3	Організація роботи: проведення нарад, зустрічей, заходів	4,124
4	Організація контролю	4,176
5	Аналіз та оцінка стану справ на відповідній ділянці роботи	4,262
6	Збір інформації та її обробка	4,278
7	Організація роботи з документами, документообіг	4,287

Окрім того, нас цікавили питання, пов'язані з децентралізацією влади в Україні, тобто розмежуванням повноважень між державою та місцевим самоврядуванням, і

яким чином це вплинуло на діяльність фахівців соціальних служб (табл. 2). Зокрема, робота в громаді займає у фахівців всього лише 15,25% робочого часу. Найбільше часу працівники відводять діловодству (34,46%), збору та аналізу службової інформації (29,94%), організаційній роботі (21,47%). Найменше часу приділяють кадровій роботі, роботі з персоналом (1,69%), плануванню (2,26%), обліку й статистиці службової інформації (4,52%). Зрозуміло, що без чіткої роботи з персоналом, аналізу статистичної інформації не може бути й планування ефективної, результативної роботи в соціальній службі, а це, на нашу думку, потребує перегляду форм і методів роботи, більш чіткого стратегічного планування, що сприятиме зростанню ефективності роботи служби, що, у свою чергу, свідчить про низький рівень компетентності або не відповідність фаху.

Таблиця 2.

	Облік, статистика службової інформації	4.52%
	Робота з комп'ютером, використання технологій	5.08%
	Діловодство	34.46%
	Збір та аналіз службової інформації	29.94%
	Кадрова робота, управління персоналом	1.69%
	Планування	2.26%
	Організаційна робота	21.47%
	Робота з громадою	15.25%

Проблема, скоріш за все, в тому, що кадрова політика соціальних служб, як правило не враховує компетентності особистості фахівців при доборі кадрів на ту чи іншу посаду. Як одним із наслідків даної проблеми є відносно низький рівень компетентності у роботі з персоналом працівників соціальних служб у Чернівецькій області та плануванні діяльності. З іншого боку, це може бути зумовлено великим навантаженням на фахівців соціальних служб, що спричинює нестачу часу для вирішення кадрових питань. Адже основним їхнім обов'язком виступає здатність фахівців соціальної роботи вирішувати та реалізовувати суспільно важливі проблеми.

5. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, підсумовуючи вищезазначене зауважимо, що соціальна робота є професією, що виникла й утверджується з метою задоволення актуальних потреб суспільства, створення сприятливих умов для життєвого самовизначення й самореалізації кожної особистості. Тому пошук та використання альтернативних моделей підготовки спеціалістів у галузі соціальної роботи обумовлено соціальним замовленням суспільства, вимогами, які ставляться до випускників ВНЗ роботодавцями, споживачами соціальних послуг, конкуренцією на ринку праці. Однією з таких моделей є впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечить створення оптимального середовища освітніх послуг, розуміння людської поведінки в соціальному середовищі, взаємодію і вплив різних факторів (біологічних, психологічних, економічних, політичних та ін.) на формування особистості фахівця соціальної роботи, його компетентність у процесі навчання і подальшій професійній діяльності, а також забезпечуватиме процеси саморозвитку, самоосвіти впродовж життя.

Разом із тим, результати проведеного дослідження свідчать про актуальність і необхідність широкомасштабного запровадження цієї діяльності. Підкреслимо, що компетентною може бути лише особистість фахівця соціальної роботи, яка володіє сукупністю компетенцій різного рівня і реалізує їх у практичній діяльності, здатна

аналізувати ситуацію, розробляти змістовний план дій, передбачати і керувати результатами праці, прагне до самореалізації, самоствердження, самовдосконалення і досягнення професіоналізму. Використання інформаційно-комунікаційних технологій сприятиме пошуку нових шляхів забезпечення високого рівня предметної компетентності педагогів для ефективного здійснення освітнього процесу, забезпечуватиме формування компетентності особистості фахівців соціальної роботи.

Проведене дослідження не вичерпує всієї повноти аналізу проблеми впливу інформаційно-комунікаційних технологій на формування компетентності особистості фахівця соціальної роботи, що засвідчує необхідність його подальшого вивчення за такими напрямами: становлення особистості фахівця соціальної роботи засобами дистанційного навчання; особливості формування професійної компетентності фахівця соціальної роботи у процесі навчання і в подальшій професійній діяльності за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, у тому числі й розробка електронного навчально-методичного забезпечення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

[1] Армстронг М. Практика управления чоловеческими ресурсами; [пер. с англ. Е. Бугаевой ; под общ. ред. С. К. Мордовина]. 8-изд. СПб : Питер, 2004, 832 с.

[2] Балахтар В. «Соціально-педагогічні засади реалізації державної молодіжної політики в Україні», *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Психологія*. К.: Київський університет, Вип. 2 (5), с. 6-8, 2016.

[3] Балюбаш Я. Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти. К. : Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти, 2008, 77 с.

[4] Бескурнікова Ю. «Соціокультурний контекст процесу професіоналізації як складової частини соціалізації індивіда», *Нова парадигма. Філософія. Політологія. Соціологія*. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, № о1 (99), с.284-293, 2011.

[5] Букач М. «Компетентнісно орієнтоване навчання як основа формування майбутнього соціального працівника», *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка, Випуск 22. К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова,. с. 119-131, 2016.

[6] Вакуленко В. «Форми і методи контролю якості знань і рівня професійної компетентності майбутнього викладача», *Педагогіка і психологія професійної освіти*, №6, с. 109–121, 2003.

[7] Головацька І. «Особливості використання Інтернет-ресурсів бібліотеками Галичини»: *[Електронний ресурс] Доступно:* http//*www.library.te.ua/about/writes_about_us/2009_rik/internet_centre/*

[8] Закон України «Про освіту»: *[Електронний ресурс] Доступно: http://zakon2.rada.gov.ua*

[9] Загальні відомості про Інтернет: *[Електронний ресурс] Доступно: http://wiki.kspu.kr.ua/index.php/ Поняття_про інтернет._Пошукові_каталоги._Індексні_пошукові_системи*

[10] Драч І. «Компетентність фахівця як теоретична проблема», *Нова педагогічна думка: [Електронний ресурс] Доступно*: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2013_3_13, № 3. с. 41-44, 2013.

[11] Іванова І. В. Професіоналізація менеджменту: монографія. К.: Нац. торг.-екон. ун-т, 2006, 695 с.

[12] Клепко С. Філософія освіти в європейському контексті. Полтава: ПОІППО, 2006, 328 с.

[13] Недашківська Т. «Професійність державних службовців: компетентнісний підхід», зб. наук. пр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України [редкол. : Оболенський О. Ю. (голов. ред.), Сьомін С. В. та ін.]. К. : Вид-во НАДУ, Вип. 1, с. 65-74, 2008.

[14] Овчарук О. «Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти», *Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики*. К.: К.І.С, с. 13-42, 2003.

[15] Проекти стандартів вищої освіти України: *[Електронний ресурс] Доступно: https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/proekti-standartiv-vishoyi-osviti 231-soczialna-robota-magistr-29.05.2017-1*

[16] Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация М.: Когито-Центр, 2002, 396 с.

[17] Лєскова Л. «Менеджер соціальної сфери – нова професія нашого часу», *Молодий вчений*, № 12(15), с. 279-281, 2014.

[18] Ситник О. «Професійна компетентність вчителя», *Управління школою*, №14, с.2-9, 2006.

[19] Сліпушко О. Тлумачний словник чужомовних слів в українській мові. Правопис. Граматика. К. : Криниця, 1999, 507 с.
[20] Слюсаренко О. «Кваліфікаційна критеріальність компетентності: понятійно-методологічні аспекти». *Філософія освіти,* № 1–2 (8), с. 287-298, 2009.
[21] Смирнов С. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности: учебное пособие. М. : Аспект Пресс, 1995, 271 с.
[22] Хуторской А. Компетенции в образовании: опыт проектирования М.: Научно-внедренческое предприятие «ИНЭК», 2007, 327 с.
[23] Шпекторенко І. «Професійна компетентність у структурі професійної мобільності державного службовця», зб. наук. пр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, [редкол. : Оболенський О. Ю. (голов. ред.), Сьомін С. В. та ін.]. К.: Вид-во НАДУ, Вип. 2, с.40-49, 2008.

Матеріал надійшов до редакції 26.01 2018 р.

ВЛИЯНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СПЕЦИАЛИСТА СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЫ

Балахтар Валентина Визиторовна
кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики и социальной работы
Черновицкий университет имени Ю. Федьковича, г. Черновцы, Украина
ORCID ID 0000-0001-6343-2888
v.balakhtar@chnu.edu.ua; valentina-balakhtar@rambler.ru

Аннотация. Проблема формирования компетентности специалиста социальной работы есть, была и остается сложной проблемой, требующей максимально быстрого решения. Сейчас растет потребность в подготовке специалистов социальной сферы, которых характеризует четко выраженная профессиональная направленность, высокий интеллектуальный уровень, творчество, способность к постоянному развитию, совершенствованию, анализ проблем уязвимых категорий населения, планирование работы как социальных работников, так и социальной службы в целом, преданность общечеловеческим и национальным идеям и тому подобное. Необходимость качественного образования будущих специалистов социальной работы в Украине требует пересмотра методов и форм, принципов и подходов к их обучению. В статье обосновывается необходимость использования информационно-коммуникационных технологий в образовательном процессе, ведь сейчас специалист социальной работы должен быть конкурентоспособным на рынке труда, уметь успешно решать проблемы различного характера в системе «человек-человек», опираясь на умение общения и сотрудничества с различными категориями населения, стремиться достичь целостного развития собственной личности и деятельности, приобрести компетентности, мастерство, профессионализм. Сегодня наибольшей ценностью общества является человек, его сущность, индивидуальные особенности. Внедрение в учебный процесс информационно-коммуникационных технологий способствует формированию профессиональной компетентности будущего специалиста социальной работы и является объективным процессом развития образования. Определяются перспективные направления использования информационно-коммуникационных технологий, которые могут быть как объектом изучения, так и средством обучения. Представлены результаты опроса среди специалистов социальной работы по вопросам получения практико-ориентированных знаний и навыков.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии; Интернет; компетентность; компетенции; специалист социальной работы; учебный процесс; профессиональная деятельность.

INFLUENCE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES FOR FORMING PROFESSIONAL PERSONAL COMPETENCE OF SOCIAL WORK SPECIALIST

Valentyna V. Balakhtar
PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department of Pedagogy and Social Work
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, Ukraine
ORCID ID 0000-0001-6343-2888
v.balakhtar@chnu.edu.ua; valentina-balakhtar@rambler.ru

Abstract. The problem of forming the competence of a specialist in social work has always been a complex issue that needs to be addressed as rapidly as possible. At present there is a growing demand for specialists in the social sphere, characterized by a clearly defined professional focus, high intellectual level, creativity, the ability to constant development and improvement, analyze the problems of vulnerable population groups, plan the work of both social workers and the social service in general, dedication to human, national ideas etc. The provision of quality education for prospective specialists in social work in Ukraine requires the revision of methods and forms, principles and approaches to their training. The article justifies the necessity of using the information and communication technologies in the educational process, as modern social workers should have a competitive advantage in the labor market, be able to respond efficiently to the problems in the human-human system relying on their own ability to communicate and cooperate with various categories of population, and at the same time striving to achieve a holistic development of one's own personality and professional activity, acquire competences, skills, professionalism. Nowadays the human person, with their essential nature and subjectivity is the highest objective of society. The introduction of information and communication technologies into the training promotes the development of professional competences of the future social workers and is an arms-length process of education development. Prospective trends of using information and communication technologies are determined as following: they can be both the object of study and the means of instructions. The results of a survey among specialists in social work on obtaining practical-oriented knowledge and skills have been presented.

Keywords: information and communication technologies; Internet; competence; specialist in social work; educational process; professional activity.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

[1] Armstrong M. "*The practice of managing of human resources*"; [transfer. with English. E. Bugayeva; under the Society. Ed. S. K. Mordovina]. 8th ed. St. Petersburg: Peter, p. 832, 2004 (in Ukrainian)
[2] Balakhtar V. "Social-pedagogical principles of realization of the state youth policy in Ukraine", *Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Psychology*, №2 (5), p. 6-8, 2016 (in Ukrainian)
[3] Balyubash Ya. "*Complex of normative documents for the development of components of the system of branch standards of higher education*", p. 77, 2008, (in Ukrainian)
[4] Beskurnikova Yu."Socio-cultural context of the process of professionalization as an integral part of the individual's socialization", *New paradigm. Philosophy. Politology. Sociology*, Vol. 99, p. 284-293, 2011 (in Ukrainian)
[5] Bukach M. "Competency-Oriented Learning as the Basis for the Formation of the Future of a Social Worker", *Scientific Journal of the National Pedagogical University named after Drahomanov*. Series 11. Social work. Social pedagogy, Vol. 22, p. 119-131, 2016 (in Ukrainian)
[6] Vakulenko V. "Forms and methods of quality control of knowledge and the level of professional competence of the future teacher", *Pedagogy and psychology of vocational education*, №6, p. 109-121, 2003 (in Ukrainian)
[7] Golovatskaya I. "Features of using Internet resources by the Galicia libraries". [online]. Available: http // www.library.te.ua/about/writes_about_us/ 2009_rik / internet_centr (in Ukrainian)
[8] Law of Ukraine "On Education". [online]. Available: http://zakon2.rada.gov.ua (in Ukrainian)
[9] General information about the Internet. [online]. Available: http://viki.kspu.kr.ua/index.php Ponyattya_pro_internet._Poshukovi_katalohy._Indeksni_poshukovi_systemy (in Ukrainian)
[10] Drach I. "Competence of the faculty is a theoretical problem", *Nova Teacher's Dumka.* [online]. Available: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2013_3_13, № 3. p. 41-44, 2013. (in Ukrainian)

[11] Ivanova I. "*Professionalization of management*", p. 695, 2006 (in Ukrainian)
[12] Klepko S. "*The Philosophy of Education in a European Context*", p. 328, 2006 (in Ukrainian)
[13] Nedashkivska T. "Professionalism of civil servants: competence approach": a *collection of scientific works of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine* [editorial board: Obolensky O.Yu. (eds.)], Vol. 1, p. 65-74, 2008. (in Ukrainian).
[14] Ovcharuk O. "Competence as a key to updating the content of education", *Strategy of reforming education in Ukraine: Recommendations on educational policy*, p. 13-42, 2003 (in Ukrainian).
[15] Projects of Higher Education Standards in Ukraine. [online]. Available: https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/proekti-standartiv-vishoyi-osviti 231-soczialna-robota-magistr-29.05.2017-1 (in Ukrainian)
[16] Raven J. "*Competence in Modern Society: Identification, Development and Implementation*", p. 396, 2002 (in Russian)
[17] Leskova L. "Manager of the social sphere - a new profession of our time", *Young Scientist*, № 12(15), p. 279-281, 2014 (in Ukrainian)
[18] Sitnik O. "Professional competence of the teacher", *School management*, №14, p.2-9, 2006 (in Ukrainian)
[19] Slipushko O. Explanatory Dictionary of foreign-language words in the Ukrainian language. Spelling. Grammar, p. 507, 1999 (in Ukrainian)
[20] Slyusarenko O. "Qualification criterion competence: conceptual and methodological aspects". *Philosophy of Education*, № 1–2 (8), p. 287-298, 2009 (in Ukrainian)
[21] Smirnov S. "*Pedagogy and psychology of higher education: from activity to personality*", p. 271, 1995 (in Russian)
[22] Khutorskoy A. "*Competencies in Education: Design Experience*", p. 327, 2007 (in Russian)
[23] Shpektorenko I. "Profesional competence in the structures of professional mobility of the state service": a *collection of scientific works of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine* [editorial board: Obolensky O.Yu. (eds.)], Vol.. 2, s.40-49, 2008. (in Ukrainian)

(cc) BY-NC-SA

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.